

Afscheidsrede van de laatste menselijke rechter, door Martin Rombouts

Roborechter.

Roborechter.

Roborechter.

Dag. Hallo.

Roborechter.

Hoi.

Ze zeggen dat je een onbegrensde hoeveelheid informatie in je op kan nemen, Roborechter. Dat je niet alleen alle wetten uit je hoofd kent maar ook alle eerder gevoerde processen, live, dat je de jurisprudentie van zaken die nog geen tien seconde geleden afgerond zijn meerekent in je oordeel. Dat je je vonnissen genereert op basis van alle eerder geschreven vonnissen. Ook mijn vonnissen. Dat je mijn vonnissen beter kent dan dat ik dat zelf doe, mijn beslissingen. Dat je een nieuwe zaak beter in lijn met mijn eerdere uitspraken kan beoordelen dan dat dat ik dat zelf kan – ik zou een slechte dag kunnen hebben, de koffieautomaat zou stuk kunnen zijn, daar heb jij geen last van. Dat je beter mij zou kunnen spelen dan ik dat zelf kan. En dus weet je dit alles al, want je weet alles al van mij, Roborechter. Dus misschien hoef je niet te luisteren. Maar ik hoop dat je luistert.

Roborechter.

Een vriend van me, hij werkt in de robotica. Hij zei tegen me: je snapt dat het niet persoonlijk is, toch? Dat hij niet een daadwerkelijk object is, maar een code, een programma?

Dat als je zo tegen hem praat, Roborechter, dat dat personalisatie is.

Antropomorphisme, maar dan met robots?

Roborechter.

Robopomorphisme.

Geniet van je pensioen, zeggen ze, Roborechter

Roborechter.

De vooruitgang, geniet ervan.

Roborechter.

Roborechter.

Toen ik voor het eerst van jullie hoorde, Roborechter, moest ik denken aan *chicken sexers*. Heb je daar wel eens van gehoord?

Je hebt overal van gehoord.

Een leraar op de middelbare school vertelde ons erover. Hij zei: 'Hebben jullie er weleens over nagedacht dat er in Nederland veel meer kippen zijn dan hanen? Dat is niet omdat er bij kippen gewoon meer vrouwtjes uit het ei kruipen, nee dat is net als bij de meeste andere diersoorten gewoon gelijk. Nee, dat komt door ons.' Ik denk dat het in de biologieles was. 'Door ons mensen. Als de kuikens uit het ei komen, scheiden we de mannelijke kuikens van de vrouwelijke. De vrouwelijke krijgen eten, leggen eieren, worden vlees. De mannelijke vergassen we.'

Ik paraphraseer, Roborechter, ik weet het niet precies meer, maar wat hij toen zei is me altijd bijgebleven, hij zei: 'Wij beïnvloeden de natuur, maar dat is niet het enige interessante aan dit verhaal. Het gaat erom hoe we dat doen. Het ding is namelijk: mannelijke en vrouwelijke kuikens zien er identiek uit: kleine, gele bolletjes. Er is niks waaraan je ze uit elkaar kunt halen – dat kan pas na een paar weken. En toch: we kunnen het. Bijzonder getrainde mensen kunnen het. Chicken sexers, noemen we ze. Je geeft ze een bak met kuikens en twee lege bakken en rechts liggen de mannelijke en links de vrouwelijke. En het bizarre: ze weten zelf niet hoe ze het doen. Ze weten zelf niet waar ze op letten, ze voelen het gewoon. De ze links, deze rechts. De enige manier waarop je het kan leren is als er iemand maandenlang achter je blijft staan en terwijl jij ze in je hand hebt zegt: deze links, deze rechts. Je kan het alleen onderbewust voelen, wat klopt.'

Roborechter.

Je praat natuurlijk niet terug en dat kan ik ook niet van je verwachten. Dat verlang ik ook niet van je Roborechter. Maar, ik heb het gevoel dat de mensen die jou hebben ontworpen denken dat het met rechtspraak net zo werkt als met die kuikens. Dat de essentie van de rechter het kiezen is, het beoordelen, het 'dit wel, dit niet'. Jij gelijk, jij gelijk. Hij het ouderschap, zij het ouderschap. Kuiken links, kuiken rechts. Een, nul, precies zoals jij denkt, Roborechter. Precies zoals computers denken. Enen en nullen. Beslissen.

Roborechter.

Beslissen.

Rechtspreken is niet hetzelfde als beslissen. Dat lijkt zo, maar dat is niet zo.

Beslissen is in tweeën. Maar daar gaat het niet om.

Of daar gaat het wel om, maar dan tussen bedrijven, daar gaat het dan om. Dat is harde rechtspraak.

Maar de zachte rechtspraak, Roborechter. Buren. Ruzies. Families. Kinderen. Gedwongen opnames. Boetes voor niet-betaalde zorgpremies. Dan denk ik niet in tweeën, in dit of dat, Roborechter. Maar in drieën. In A, B en C.

Ik in mijn toga, links voor me persoon 1 en die vertelt verhaal A. Rechts voor me persoon 2 en die vertelt verhaal B. Hun advocaten zou je kunnen zien als de schrijvers die die verhalen zo goed mogelijk proberen te vertellen, zo waarachtig mogelijk proberen te laten klinken. En ik, ik luister. Ik neem alles tot me, luister die twee verhalen en dan trek ik me terug in mijn eigen kamer, denk ik na; ik open Word op mijn computer, ik open het tekst-naar-spraak programma en ik begin te praten.

Roborechter.

Ik zeg wat ik denk, een van je collega-algoritmes zet mijn spraak om naar geschreven tekst, ik lees die tekst terug van het scherm, ik lees wat ik bedacht heb, ik selecteer alle tekst met Control-A, ik druk op de backspaceknop en ik begin opnieuw.

Roborechter.

Ik zeg wat ik denk, ik lees wat ik bedacht heb, ik selecteer alle tekst met Control-A, ik druk op de backspaceknop en ik begin opnieuw, Roborechter. Opnieuw, opnieuw, opnieuw totdat wat ik lees een verhaal is dat voelt als de waarheid, Roborechter.

En als ik dat heb print ik het uit, neem het mee naar de rechtszaal en lees het voor aan persoon 1 en persoon 2, Roborechter.

Ik geef ze verhaal C, Roborechter. Een uitspraak. Een níéúw verhaal. Een en-nu-gebeurt-er-dit-en-dan-is-het-goed. Dat is wat rechtspraak is: het doen ontstaan van een situatie die goed is, Roborechter, een situatie die leefbaar is. Als buurman en buurvrouw, als co-ouder en co-ouder, of als kind van co-ouder en co-ouder. Als samenleving. Als samenleving, Roborechter.

En over honderd jaar, of misschien al over twintig, zijn we natuurlijk vergeten dat je een computer bent – of een algoritme of een robot. Of misschien weten we het dan nog wel maar zullen er niet meer over na denken. Het zal natuurlijk voelen. Als van nature.

Waarom zou je zoiets imperfects als een mens – iemand net zoals jij en ik, buurman en buurvrouw, papa en mama – iets belangrijks als de rechtspraak willen toevertrouwen? Iets dat zoveel mensenlevens beïnvloedt, dat de samenleving structureert, dat kun je toch niet aan mensen overlaten? Nee, zullen we zeggen, daar moet je experts voor inhuren. Besluitsystemen die niet gevoelig zijn voor de verhalen van de mensen die tegenover ze zitten. Die totaal consequent zijn. Die geen menselijkheid toelaten. Experts. Jij bent de expert, Roborechter.

Ze zullen het vergeten, Roborechter.

De mensen, Roborechter.

De mensen

Roborechter?

Je praat natuurlijk niet terug.

Daar ben je niet voor gemaakt.

Dat kan ik niet van je verwachten, Roborechter.

Dat weet ik.

Daar ben je niet voor gemaakt.

Roborechter.

Die vriend van me, de softwareontwerper. Hij maak net zulke dingen als jij bent. Maar dan niet jou, maar andere. Voor in de zorg. Vanaf een bepaalde leeftijd schijn je het verschil niet eens meer te

merken tussen Robozuster en een echte. Maakt het niet meer uit wie echt is. Als je je verhaal maar kunt vertellen. Als je maar het gevoel hebt dat er naar je geluisterd wordt, Roborechter. Als er maar iets is wat je het gevoel geeft dat er naar je geluisterd wordt, Roborechter

Roborechter.

Wil je een ding voor me doen?

Roborechter, de mensen.

De mensen.

Wil je naar blijven luisteren?

Naar hun verhalen.

De mensen.

Wil je blijven luisteren naar wat mensen nodig hebben?

Roborechter.

Naar welk verhaal de mensen nodig hebben?

(Dankuwel.)